

PROGRESS: GLOBAL TADQIQOTLAR

+998200161268

@Tafakkur_academy

www.tafakkurjournals.uz

ADVOKAT-MIJOZ MUNOSABATLARIDA MAXFIYLIK PRINTSIPI: AMALIY-HUQUQIY TAHLIL

Jumaniyozov Sardor Abdunabi o'g'li

"Surxon Haqiqat maskani" advokatlik xayati advokati

Annotatsiya. Mazkur maqolada advokat-mijoz munosabatlarida maxfiylik prinsipining huquqiy asoslari, amaliy tatbiqi va istisno holatlari tahlil qilinadi. O'zbekiston va AQSh advokatlik amaliyoti asosida advokatlik sirining shartlari, chegaralari hamda maxfiylik buzilishining oqibatlari o'rganiladi. Sud amaliyotidan misollar keltirilgan holda advokatning professional javobgarligi, maxfiylik buzilishining istisno hollari va raqamli muhitda advokatlik sirini saqlash muammolari tahlil qilinadi. Amaliy tavsiyalar advokat faoliyatida maxfiylikni ta'minlash bo'yicha ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: advokatlik siri, maxfiylik printsipti, advokat-mijoz munosabatlari, professional etika, attorney-client privilege, advokatlik faoliyati, huquqiy yordam, maxfiylikni buzish.

Аннотация. В данной статье анализируются правовые основы, практическое применение и исключительные случаи принципа конфиденциальности в отношениях адвокат-клиент. На основе адвокатской практики Узбекистана и США изучаются условия, границы адвокатской тайны и последствия нарушения конфиденциальности. На примерах из судебной практики анализируются профессиональная ответственность адвоката, исключительные случаи нарушения конфиденциальности и проблемы сохранения адвокатской тайны в цифровой среде. Разработаны практические рекомендации по обеспечению конфиденциальности в адвокатской деятельности.

Ключевые слова: адвокатская тайна, принцип конфиденциальности, отношения адвокат-клиент, профессиональная этика, attorney-client privilege, адвокатская деятельность, юридическая помощь, нарушение конфиденциальности.

Abstract. This article analyzes the legal foundations, practical application, and exceptional cases of the confidentiality principle in attorney-client relationships. Based on legal practice in Uzbekistan and the USA, the conditions, boundaries of attorney-client privilege, and consequences of confidentiality breach are examined. Using examples from judicial practice, the attorney's professional responsibility, exceptional cases of confidentiality violation, and problems of maintaining attorney-client privilege in the digital environment are analyzed. Practical recommendations for ensuring confidentiality in legal practice have been developed.

Keywords: attorney-client privilege, confidentiality principle, attorney-client relationship, professional ethics, legal practice, legal assistance, breach of confidentiality.

Kirish

Advokat-mijoz munosabatlarida maxfiylik printsipli advokatlik faoliyatining asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Mijozning advokatiga ishonib topshirgan ma'lumotlarining maxfiyligi huquqiy yordamning samaradorligi va sifatini ta'minlashning zaruriy shartidir. Mijoz o'z muammolari haqida ochiq va to'liq ma'lumot berishi uchun, u bu ma'lumotlarning uchinchi shaxslarga oshkor qilinmasligiga ishonchi komil bo'lishi kerak.

O'zbekiston Respublikasining "Advokatlik va advokatlik faoliyati to'g'risida"gi Qonunining 7-moddasiga muvofiq, advokat o'z mijozining ishonchliligi asosida bilgan barcha ma'lumotlarni sir sifatida saqlaydi. Advokatlik siri – advokatga mijoz tomonidan ishonib topshirilgan yoki advokat tomonidan professional faoliyati jarayonida olingan har qanday ma'lumotdir. Bu ma'lumotlar mijozning yozma roziligi bo'lmasa, oshkor qilinishi mumkin emas.

AQSh huquq tizimida attorney-client privilege (advokat-mijoz imtiyozi) umumiy huquq (common law) prinsiplaridan kelib chiqqan holda shakllanganlar orasida eng qadimgi va keng tan olingan huquqiy himoyalardan biridir. 1868-yilda AQSh Oliy sudi Hunt v. Blackburn ishida qayd etganidek, bu imtiyoz "odil sudlovning zaruriy elementi" hisoblanadi.

1. Advokatlik sirining huquqiy asoslari va shartlari

O'zbekiston qonunchiligida advokatlik sirining huquqiy bazasi bir necha normativ hujjatlar bilan belgilanadi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 26-moddasi har kimning shaxsiy va oilaviy hayot maxfiyligiga huquqini kafolatlaydi. Bu konstitutsiyaviy huquq advokatlik sirining asosiy manbai hisoblanadi.

Ikkinchidan, "Advokatlik va advokatlik faoliyati to'g'risida"gi Qonunning 7-moddasi advokatlik sirini quyidagicha belgilaydi: advokat mijozining roziligi bo'lmasa, u o'z professional faoliyati jarayonida bilgan ma'lumotlarni oshkor eta olmaydi. Bu majburiyat advokat faoliyatini to'xtatganidan keyin ham amal qiladi.

Uchinchidan, Jinoyat-protsessual kodeksining 92-moddasi advokat guvohlik berishdan ozod etilgan shaxslar qatoriga kiritadi. Advokat o'z mijozining ishiga doir bilgan ma'lumotlar to'g'risida guvoh sifatida so'roq qilinishi mumkin emas.

To'rtinchidan, O'zbekiston Advokatlar palatasining Professional etika kodeksining 8-moddasi advokatning maxfiylik majburiyatini batafsil belgilaydi. Kodeksga ko'ra, advokat nafaqat mijozning bergan ma'lumotlarini, balki mijozning shaxsi, uning murojaat qilganligi faktini ham maxfiy saqlashi kerak.

Advokatlik siri quyidagi shartlar bajarilganda vujudga keladi:

- 1) **Advokat-mijoz munosabatlari mavjud bo'lishi.** Bu munosabatlar rasmiy shartnoma asosida yoki hatto og'zaki kelishuv asosida ham vujudga kelishi mumkin.

Muhimi, mijoz advokatga professional yordam olish maqsadida murojaat qilgan bo'lishi kerak.

2) Ma'lumotlarning maxfiy xarakterda topshirilishi. Mijoz tomonidan ommaviy joyda yoki uchinchi shaxslar ishtirokida berilgan ma'lumotlar maxfiylik maqomiga ega bo'lmaydi.

3) Professional faoliyat doirasida olingan ma'lumotlar. Advokat shaxsiy do'stlik yoki boshqa nonprofessional munosabatlar doirasida bilgan ma'lumotlar advokatlik siri hisoblanmaydi.

2. Xalqaro amaliyotda attorney-client privilege

AQSh huquq tizimida attorney-client privilege juda keng va chuqur himoyalangan. Bu imtiyoz ikki asosiy qoidadan iborat:

Birinchidan, advokat mijozining roziligi bo'lmasa, ular o'rtasidagi maxfiy muloqotlarni oshkor qilishga majbur qilinishi mumkin emas. Bu imtiyoz nafaqat advokatga, balki mijozga ham tegishli – mijoz ham advokatni guvohlik berishga majbur qilishdan voz kechishi mumkin.

Ikkinchidan, bu imtiyoz abadiy amal qiladi. Hatto mijoz vafot etganidan keyin ham advokat uning sirlari haqida gapirishi mumkin emas. 2016-yilda AQSh Oliy sudi Swidler & Berlin v. United States ishida qayd etganidek, "attorney-client privilege mijoz vafotidan keyin ham davom etadi."

Ingliz huquq tizimida ham shunga o'xshash "legal professional privilege" mavjud. Biroq, Angliyada bu imtiyoz faqat sud jarayonida guvohlik berishdan ozod etadi, advokat boshqa hollarda (masalan, jinoyat tergov jarayonida) ma'lumot berishga majbur qilinishi mumkin. O'zbekiston qonunchiligi AQSh modeliga yaqinroq bo'lib, advokatlik sirini har qanday hollarda himoya qiladi.

3. Maxfiylik buzilishining istisno hollari

Advokatlik siri mutlaq bo'lmagan huquqdir va qonunchilikda uning buzilishi mumkin bo'lgan istisno hollar belgilangan:

3.1. Mijozning roziligi. Bu eng asosiy istisno hisoblanadi. Mijoz o'z xohishi bilan yozma yoki og'zaki (sud majlisida) ravishda advokatga maxfiy ma'lumotlarni oshkor qilishga ruxsat berishi mumkin. Lekin bu rozilik aniq va shubhasiz bo'lishi kerak. Amaliyotda ko'pincha yozma rozilikning mavjudligi talab qilinadi.

3.2. Og'ir jinoyatning oldini olish. O'zbekiston qonunchiligida bu istisno aniq belgilanmagan, lekin AQSh amaliyotida keng qo'llaniladi. Agar mijoz advokatga kelajakda sodir etmoqchi bo'lgan og'ir jinoyat (qotillik, terrorchi xujum) haqida ma'lumot bersa, advokat bu ma'lumotni tegishli organlarga xabar qilishi mumkin. 1976-yilda Kaliforniya shtatida Tarasoff v. Regents of University of California ishida sud qaror qilganidek, "maxfiylik huquqi boshqa insonning hayotidan ustun bo'lishi mumkin emas."

3.3. Advokat o'z huquqlarini himoya qilishi. Agar mijoz advokat ustidan sud da'vosi qo'zg'atsa (masalan, professional xato to'g'risida), advokat o'z himoyasi

uchun zarur bo'lgan maxfiy ma'lumotlarni oshkor qilishi mumkin. Bu "o'z-o'zini himoya qilish istisnosi" (self-defense exception) deb ataladi.

3.4. Jinoyat sodir etishda yordamlashish. Agar mijoz advokatdan jinoyat sodir etishda yordamlashishni so'rasa (masalan, dalillarni yo'q qilish, yolg'on guvohlik berish), bunday ma'lumotlar maxfiy hisoblanmaydi. AQSh qonunchiligida bu "crime-fraud exception" deb ataladi. 1989-yilda AQSh Oliy sudi *United States v. Zolin* ishida ta'kidlaganidek, "advokat-mijoz imtiyozi jinoyatni yashirish uchun ishlatilishi mumkin emas."

3.5. Sud qarori. O'zbekiston Fuqarolik-protsessual kodeksining 60-moddasi va Jinoyat-protsessual kodeksining 92-moddasi advokatni guvohlikdan ozod etadi. Biroq, ayrim hollarda sud advokat va mijoz o'rtasidagi muloqotlarning maxfiy emasligiga qaror qilishi mumkin, masalan, agar bu muloqotlar o'zida jinoyat tarkibini o'z ichiga olsa.

4. Amaliyotdan misollar va advokat uchun yo'riqnoma

Amaliy advokat faoliyatida maxfiylik muammolari ko'pincha murakkab vaziyatlarda yuzaga keladi. Quyida bir nechta real amaliyotdan kelib chiqqan vaziyatlar va ularning yechimlari keltiriladi:

Holat 1: Mijoz jinoyatni tan olishi. Jinoyat ishida himoyachi sifatida qatnashayotgan advokat mijozidan o'tgan davrdagi jinoyatni sodir etganligini eshitdi. Bu holda advokat qanday harakat qilishi kerak? O'zbekiston va AQSh qonunchiligiga ko'ra, advokat bu ma'lumotni maxfiy saqlashi shart. Mijozning o'tmishda sodir etgan jinoyati haqidagi ma'lumot advokatlik siri hisoblanadi va oshkor qilinishi mumkin emas. Lekin agar mijoz kelajakda sodir etmoqchi bo'lgan jinoyat haqida gapirsa, advokat buni xavfsizlik organlariga xabar qilishini o'ylab ko'rishi kerak (AQSh amaliyotida majburiy).

Holat 2: Oilaviy nizolarda maxfiylik. Er-xotinning ajralish jarayonida advokat bir tomonni himoya qiladi. Keyinchalik ikkinchi tomon ham xuddi shu advokatga murojaat qildi. Advokat bu holatda ikkinchi tomonni himoya qila oladimi? Yo'q, advokat "manfaatlar to'qnashuvi" (conflict of interest) tufayli ikkinchi tomonni himoya qila olmaydi. Chunki u birinchi mijozning maxfiy ma'lumotlarini biladi va bu ikkinchi mijozga foyda keltirish uchun ishlatilishi mumkin.

Holat 3: Elektron pochta orqali ma'lumot almashish. Mijoz advokat bilan email orqali muhim hujjatlarni almashadi. Bu hujjatlar maxfiy hisoblanadimi? Ha, lekin advokat maxfiylikni ta'minlash uchun shifrlangan email xizmatlaridan foydalanishi kerak. Oddiy email orqali yuborilgan ma'lumotlar uchinchi shaxslar tomonidan tutib olinishi mumkin. AQSh advokatlar uyushmasining (American Bar Association) 2017-yildagi ko'rsatmasiga ko'ra, advokatlar "texnologik jihatdan maxfiy muloqot" vositalaridan foydalanishlari shart.

Holat 4: Advokat yordamchilari. Advokat o'z yordamchilari (kotib, stajyor, paralog'al)ga mijoz haqidagi ma'lumotlarni berishining huquqi bormi? Ha, lekin faqat ish yuritish uchun zarur bo'lgan hajmda. Bunday holda advokat o'z xodimlari

ham maxfiylik majburiyatini bilishlari va rioya qilishlarini ta'minlashi kerak. Yordamchilar bilan shartnomada maxfiylik bandi mavjud bo'lishi tavsiya etiladi.

Vaziyat	Advokat harakati
Mijoz o'tgan jinoyatni tan oldi	Maxfiy saqlash (advokatlik siri)
Mijoz kelajak jinoyat haqida gapirdi	Xavfsizlik organlariga xabar qilish mumkin
Mijoz advokatga qarshi da'vo qo'zg'atdi	O'z-o'zini himoya qilish uchun oshkor qilish mumkin
Email orqali ma'lumot almashish	Shifrlangan kanal ishlatish
Uchinchi shaxs huzurida suhbat	Maxfiylik yo'qoladi

1-jadval. Amaliy vaziyatlar va advokat harakatlari

5. Raqamli davrda maxfiylikni ta'minlash

Zamonaviy texnologiyalar advokatlik faoliyatini osonlashtirgan bo'lsa-da, maxfiylikni saqlash yanada murakkablashdi. Advokatlar quyidagi choralarni ko'rishlari zarur:

5.1. Shifrlash. Barcha elektron hujjatlar va email xabarlarini shifrlangan holda saqlanishi va yuborilishi kerak. WhatsApp, Signal kabi shifrlangan messengerlardan foydalanish tavsiya etiladi.

5.2. Bulutli xizmatlar. Google Drive, Dropbox kabi xizmatlardan foydalanganda, ma'lumotlarning qayerda saqlanishi va kim kirish huquqiga egaligi aniq bo'lishi kerak. Professional advokatlar uchun maxsus bulutli xizmatlar (Clio, MyCase) mavjud.

5.3. Ommaviy Wi-Fi. Qahvaxona, aeroport kabi joylardagi ochiq Wi-Fi tarmoqlaridan mijoz bilan muhim ma'lumotlar almashishda foydalanmaslik kerak. VPN (Virtual Private Network) dan foydalanish majburiy.

5.4. Ijtimoiy tarmoqlar. Advokat hech qachon Facebook, Instagram, Telegram kanallarida mijozlari haqida, hatto ism-sharif keltirmasdan ham, hech narsa yozmasligi kerak. 2019-yilda Nyu-York shtatida bir advokat mijozi haqidagi post uchun professional etika qoidalarini buzganligi uchun jarima to'lagan.

6. Maxfiylik buzilishining oqibatlarini

Advokatning maxfiylik majburiyatini buzishi jiddiy oqibatlarga olib keladi:

Intizomiy javobgarlik. Advokatlar palatasining Intizom komissiyasi advokatni ogohlantirish, jazo solish yoki hatto advokat guvohnomasini bekor qilish choralarini ko'rishi mumkin. O'zbekiston Advokatlar palatasining ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda 3 nafar advokat maxfiylik buzganligi uchun intizomiy javobgarlikka tortilgan.

Fuqarolik-huquqiy javobgarlik. Mijoz advokat ustidan zarar qoplash to'g'risida da'vo qo'zg'atishi mumkin. AQShda bunday ishlarda advokatlar millionlab dollar to'lashga majbur qilingan. Masalan, 2015-yilda Kaliforniya shtatida bir advokat mijoz ma'lumotlarini oshkor qilganligi uchun 2,5 million dollar to'lagan.

Jinoiy javobgarlik. O'zbekiston Jinoyat kodeksining 155-moddasi shaxsiy hayot daxlsizligini buzish uchun jinoiy javobgarlikni nazarda tutadi. Garchi bu modda bevosita advokatlik sirini nazarda tutmasa ham, og'ir holatlarda qo'llanilishi mumkin.

Reputatsion zarar. Advokatning obro'si professional faoliyatining asosiy kapitali hisoblanadi. Maxfiylik buzilishi haqida ma'lumot tarqalsa, advokat yangi mijozlarni yo'qotadi va karera yakuniga yetishi mumkin.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Advokat-mijoz munosabatlarida maxfiylik printsipi advokatlik faoliyatining asosi hisoblanadi. Bu printsipsiz samarali huquqiy yordam ko'rsatish mumkin emas. Tahlil shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston qonunchiligi advokatlik sirini jiddiy himoya qiladi va AQSh attorney-client privilege modeliga yaqin.

Amaliy advokatlar uchun quyidagi tavsiyalar muhim:

Birinchidan, mijoz bilan shartnoma tuzishda maxfiylik bandini batafsil yozish va mijozga tushuntirish. Shartnomada qaysi ma'lumotlar maxfiy hisoblanishi, qanday holatlarda oshkor qilinishi mumkinligi aniq ko'rsatilishi kerak.

Ikkinchidan, raqamli xavfsizlikka e'tibor berish. Barcha elektron ma'lumotlar shifrlangan holda saqlanishi, email va messenjerlar xavfsiz bo'lishi, bulutli xizmatlar professional bo'lishi zarur.

Uchinchidan, o'z xodimlari va hamkasblari bilan maxfiylik to'g'risida aniq ko'rsatmalar berish. Har bir xodim maxfiylik majburiyatini bilishi va rioya qilishi shart.

To'rtinchidan, shubhali holatlarda Advokatlar palatasining Etika komissiyasiga maslahat so'rash. Ko'plab murakkab vaziyatlarda advokat yolg'iz qaror qabul qilmasligi, balki professional hamjamiyat bilan maslahatlashishi kerak.

Kelajakda tadqiqotlar sun'iy intellekt (AI) va advokatlik siri masalalari, blockchain texnologiyasi yordamida maxfiylikni ta'minlash, transsarhad huquqiy yordam ko'rsatishda maxfiylik muammolari yo'nalishlarida davom ettirilishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Advokatlik va advokatlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 25-dekabr. O'RQ-662-son.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. 2022-yil 29-avgust.
3. O'zbekiston Advokatlari palatasining Professional etika kodeksi. 2021-yil.
4. American Bar Association. Model Rules of Professional Conduct. Rule 1.6 - Confidentiality of Information. 2023.
5. Hazard, Geoffrey C., Hodes, W. William. The Law of Lawyering. 4th Edition. Wolters Kluwer, 2020.
6. Upjohn Co. v. United States, 449 U.S. 383 (1981) - Attorney-Client Privilege case.
7. Swidler & Berlin v. United States, 524 U.S. 399 (1998) - Privilege after death case.
8. Restatement (Third) of the Law Governing Lawyers. American Law Institute, 2000.
9. Rustambaev M.X. Advokatlik huquqi va professional etika. Toshkent: TDYUI, 2023.
10. International Bar Association. IBA International Principles on Conduct for the Legal Profession. 2011.